

מכון ירושלים לחקר ישראל
מייסודה של קרן צירלס רבסון

תכנית העבודה לשנת 2011

ירושלים, 2011

תכנית העבודה לשנת 2011

Work Plan — 2011

© 2011, מכון ירושלים לחקר ישראל

בית חי אלישר

רח' רד"ק 20, ירושלים 92186

© 2011, The Jerusalem Institute for Israel Studies

The Hay Elyachar House

20 Radak St., 92186 Jerusalem

<http://www.jiis.org.il>

E-mail: machon@jiis.org.il

תוכן העניינים

5.....	מבוא.....
7.....	מחקרי ירושלים.....
14.....	מחקרי הערכה.....
15.....	מחקרי המרכז לניהול ויישוב סכסוכים.....
18.....	מחקרי המרכז למדיניות סביבתית.....
22.....	מחקרי מדיניות חדשנות וצמיחה.....

מבוא

תכנית העבודה לשנת 2011 ממשיכה את התכנית של שנת 2010. מרבית המחקרים יושלמו בשנת 2011 וחלקם ב-2012. עם זאת, בכל אשכול מחקרי מוצעים מחקרים חדשים שחלקם מותנה בהשגת מימון מתאים.

באשכול מחקרי ירושלים יושלמו המחקרים הבולטים הבאים: אינדיקטורים (תבחינים) לבחינת מצבה של ירושלים, צעירים בירושלים, תכנית אב לשירותי רווחה וקהילה, יישום תכנית האב למוסדות תרבות עבור האוכלוסייה החרדית בירושלים, אגן נחל הקדרון וכרטסת לשימור אתרים. המחקרים החדשים המוצעים לשנת 2011 הם בתחומים חדשים שטרם עסקנו בהם או עסקנו בהם חלקית בלבד ויש לנו עניין רב בפיתוחם. הוצאתם אל הפועל תלויה במציאת מימון מתאים. כך למשל, אסטרטגיית תרבות לירושלים, ירושלים והעם היהודי, ירושלים עיר שלוש הדתות, מדיניות ישראל כלפי הכנסיות והקהילות הנוצריות והזיקה הנוצרית לירושלים.

באשכול מחקרי ניהול ויישוב סכסוכים יושלמו המחקרים בשני צוותי חשיבה: ירושלים בין ניהול ליישוב סכסוך ויחסי המיעוט הערבי והרוב היהודי בישראל. צוות החשיבה העוסק בנושא ירושלים יתמקד בניתוח המצב הקיים, באפיון ציוני הדרך העיקריים במו"מ על ירושלים, בחינת החסמים לשלום, ובחינת חלופות להסדרי ביניים ולהסדרי קבע. צוות החשיבה העוסק ביחסי יהודים-ערבים בישראל ישלים את מסמך המדיניות וינסה לקיים שולחנות עגולים באשר ליישומם האפשרי. שני מחקרים חדשים המוצעים באשכול זה והמותנים במציאת מימון הם: ניהול ויישוב סכסוכים במקומות קדושים; ולגיטימציה למדיניות של שלום עם הפלסטינים.

באשכול מחקרי מדיניות הסביבה יושלמו המחקרים הבאים: קיימות אתמול, היום ומחר; דיפלומטיה סביבתית; שינוי מאזן המים כאמצעי להתמודדות עם בעיות ים המלח; ואפקטיביות השימוש בכלי המשפט הפרטי והמנהלי למיצוי החבות הסביבתית של גורמי מטרד. פרויקט תחזית קיימות לישראל 2030 יימשך אל תוך שנת 2012.

באשכול מחקרי מדיניות חדשנות וצמיחה יושלמו המחקרים הבאים: מדיניות מחקר ופיתוח ממוקדת-פרויקט של האיחוד האירופי; ומחקר להערכת תכניות לעידוד שיתופי פעולה בינלאומיים במו"פ. יוחל ביצועם של שני מחקרים חדשים בתחומים של: כלכלת ירושלים; החרדים בירושלים ובישראל.

בשנת 2011 תושלם הפקתם של 15 פרסומים חדשים כאשר חלקם יתפרסמו באנגלית: האגן ההיסטורי של ירושלים, נושאים משפטיים בשאלת ירושלים, חזון ירושלים (תקציר), חסמים לשלום בסכסוך הישראלי-פלסטיני, מוזיאון הסובלנות בממילא. הספר: מלחמה, שלום ויחסים בינלאומיים באסלאם בן-זמננו: פתוות בנושא שלום עם ישראל, שפורסם בעברית ובאנגלית יפורסם גם בערבית. אנו מקווים שמגמה זו של פרסומים באנגלית ובערבית תימשך והדבר תלוי כמובן במציאת מקורות לכך.

לקראת שנת העבודה 2012 אנו מתכוננים להציע תכנית חומש מחקרית חדשה רב-שנתית אשר תתמקד באפיון האתגרים המרכזיים הקשורים בהעצמת העיר ירושלים ובדרכי התמודדות עם אתגרים אלו. תכנית העבודה הזו תיעשה בשיתוף עם עיריית ירושלים, משרדי הממשלה הנוגעים בדבר והרשות לפיתוח ירושלים.

מחקרי ירושלים

אינדיקטורים (תבחינים) לבחינת מצבה של ירושלים

מכון ירושלים לחקר ישראל הכין עבור עיריית תל אביב מחקר שבמסגרתו גובשו שורה של אינדיקטורים שישמשו כלי מדידה לאבחון ולמעקב אחר מצבה של העיר. מטרת עבודה זו היא להכין שורה של אינדיקטורים (תבחינים) גם עבור העיר ירושלים. מתוך שורה ארוכה של תחומים לבחינה נבחרו בשלב הראשון ארבעה: אוכלוסייה, כלכלה ותיירות, חינוך, איכות חיים עירונית (כולל איכות סביבה). מטרת התבחינים לאפשר למקבלי ההחלטות בדרג העירוני והממשלתי, לאנשי מקצוע ולציבור הרחב לעקוב אחר תהליכי התפתחות העיר. המעקב התקופתי אחר התבחינים יאפשר לאבחן לאורך זמן את מצב העיר והתפתחותה.

צוות המחקר: ישראל קמחי, ד"ר מאיה חושן, יאיר אסף-שפירא, מיכל קורח

מדיניות שימור לירושלים

מדיניות שימור נועדה להתוות את התכנים ואת האסטרטגיות לשימור אתרי מורשת ולהבטיח את הפיתוח העירוני. המדיניות תתווה אילו מרקמים, שכונות ואתרים ייקבעו כאזורי שימור אשר לגביהם תוצע מתכונת השימור והכלים המנהליים והחוקיים להבטיח את מעשה השימור.

נושא השימור בירושלים סבוך יותר מערים אחרות בישראל. הן בשל ריבוי האתרים, הקהילות המגוונות והמבנה השכונתי המחייב התייחסות שונה מאזור לאזור, והן בשל ריכוז רוב האתרים במרחב עירוני מצומצם יחסית (מרחב זה מכונה "העיר ההיסטורית" וגבולותיו דומים לתחומי העיר בסוף תקופת המנדט הבריטי).

מטרת המחקר לגבש מדיניות ברורה וכוללת לתחום השימור בירושלים ולהציע למקבלי ההחלטות דרכי פעולה אפשריות יחד עם המלצות ליישום מדיניות נכונה בתחום זה.

בשיתוף עיריית ירושלים, קרן גולדמן

צוות המחקר: ישראל קמחי, ד"ר מאיה חושן, יאיר אסף-שפירא, ד"ר אמנון רמון, גיורא סולר, פיטר בוגוד, אביאל ילינק

פיתוח התיירות בירושלים

לירושלים פוטנציאל תיירות גדול המנוצל כיום רק בחלקו. ערים בעולם בעלות היצע קטן בהרבה של אתרי תיירות, היסטוריה מרתקת, נופים ואטרקציות תיירותיות מושכות מספר גדול פי כמה של מבקרים ותיירים.

מטרת המחקר היא לבחון את המצב הקיים בעיר בתחום התיירות (פנים וחוץ) ולבחון מהן הסיבות המונעות גידול משמעותי יותר של מספר התיירים המגיעים לירושלים. המחקר ישים דגש על רמת הפיתוח של אתרי הביקור הקיימים ועל תפקודו של מערך השירותים תומך התיירות. כמו כן יתייחס המחקר ליכולת להגדיל את נפח הפעילות התיירותית בעיר, את הצורך בבתי מלון נוספים בעיר ומיקומם האפשרי, תשתיות התחבורה הנדרשות, איתור מוקדי משיכה ועוד.

צוות המחקר: ישראל קמחי, ד"ר מאיה חושן, מיכל קורח, יאיר אסף-שפירא, אביאל ילינק

צעירים בירושלים

ראש העיר ירושלים הציב בראש סדר העדיפויות את טיפוח אוכלוסיית הצעירים. מטרת מחקר זה ליצור תשתית נתונים אמינה ועדכנית על הצעירים בירושלים. המחקר יציג תמונת מצב של הצעירים בירושלים, את מגמות השינוי, משמעותן והשפעתן על העיר. בין השאר יבחן המחקר את גילאי הצעירים, העדפות מגורים, מגמות הגירה, מאפייני תעסוקה, רמת חיים, מצב משפחתי, השכלה ועוד.

המחקר יתבסס על ניתוח נתונים ויכלול לוחות, גרפים, מפות ותמונת מצב של הצעירים ומגמות השינוי שעולות מתוך המידע הכמותי.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, יאיר אסף-שפירא, איתן בלואר

יישום תכנית האב למוסדות תרבות עבור האוכלוסייה החרדית בירושלים

התכנית נועדה ליישם את ההצעות שהועלו בתכנית האב למוסדות תרבות עבור האוכלוסייה החרדית בירושלים שהוכנה במכון. לצורך זה יוקם צוות עירוני בו ישתתפו חוקרי המכון יחד עם נציגים של האגף לתרבות תורנית, מינהל התכנון, גזברות העירייה, מינהל תרבות חברה ופנאי, האגף למדיניות ותכנון אסטרטגי ומנכ"ל העירייה. הצוות יבחן את ההצעות של תכנית האב ומידת התאמתן לתכניות העירוניות המקודמות

בעירייה. כמו כן יעודכנו וייבחנו מחדש עתודות קרקע פוטנציאליות למוסדות המוצעים בתכנית.

גורם מזמין: עיריית ירושלים
צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן וישראל קמחי

הגירה לירושלים וממנה

מאז תחילת שנות התשעים מתאפיינת ירושלים במאזן הגירה שלילי (מספר המהגרים מהעיר לישובים אחרים בארץ גבוה ממספר המהגרים לירושלים מיישובים אחרים בארץ). לתופעה זו השלכות שליליות כבדות משקל על העיר. מטרת המחקר היא ללמוד על מאפייני העוזבים את העיר והבוחרים לעבור אליה וכן על הגורמים המניעים אותם לעשות כן. המחקר יכלול המלצות כיצד ניתן להקטין את מספר העוזבים את העיר ובמקביל למשוך אליה אוכלוסייה חדשה.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, ישראל קמחי, מיכל קורח
ועדת היגוי: פרופ' משה סיקרון, פרופ' סרג'יו דלה פרגולה

אסטרטגיית תרבות לירושלים

מטרת מחקר זה היא לגבש כלי מדיניות לבחינה וליישום של אסטרטגיית תרבותית מוצלחת אשר תסייע להפוך את ירושלים לעיר תרבות בינלאומית. הכוונה היא ליצור כלים מנחים לזיהוי ולהכוונה של המדיניות עבור הגורמים המעוניינים להשקיע בתרבות כגון קובעי המדיניות, קרנות פילנתרופיות וארגוני המגזר השלישי. המחקר יבחן מספר פרויקטים בולטים מהעולם וינתח את תהליכי קביעת המדיניות ויישומה אשר הפכו ערים אלו לערי תרבות מוצלחות. כן יבחן המחקר את מדיניות התרבות הננקטת בירושלים, את היצע ומגוון התרבות בעיר, ואת החוזקות של העיר בתחום התרבות.

צוות המחקר: ד"ר דן קאופמן, איתן בלואר, אביאל ילינק

אגן נחל קדרון – הכנת תכנית אב

אגן נחל קדרון משתרע מתחומה המוניציפאלי של העיר ירושלים, דרך מדבר יהודה ועד לים המלח. בתחום האגן ישנם מספר אתרים היסטוריים, תרבותיים ודתיים, מן

החשובים ביותר במזרח התיכון. למרות זאת סובל האגן מהזנחה רבת שנים ויש צורך בתכנית כוללת ובת קיימא, שתעצים את הפוטנציאל הכלכלי, התרבותי וההיסטורי הגלומים בתחומי האגן.

מטרת התכנית היא לטפל בכל המפגעים שבאגן ובמקביל להציג יעדים לשימור וטיפוח הערכים ההיסטוריים והתרבותיים הגלומים בו, וזאת בכדי ליצור את התנאים להכרותו של האגן כאתר מורשת עולמי.

בשנת 2009 גיבש מכון ירושלים לחקר ישראל המלצות למדיניות שימור ופיתוח לחלקו העליון של אגן הקדרון. מחקר זה הוא מחקר המשך שמטרתו להציע מדיניות תכנון כוללת לתחומי האגן בשטח שבין ירושלים לבין ים המלח.

בשיתוף רשות הניקוז ים המלח

צוות המחקר: ישראל קמחי, יאיר אסף-שפירא

השנתון הסטטיסטי לירושלים

מדי שנה מפרסם המכון שנתון סטטיסטי על ירושלים. השנתון מכיל כ-200 לוחות וגרפים ובהם נתונים עדכניים על: שטח, אקלים, אוכלוסייה, הגירה, רמת חיים, עבודה, תעשייה, שירותים, בינוי, תחבורה, תיירות, חינוך, תרבות וספורט, בריאות, רווחה, תקשורת, סדר ציבורי, דת, תקציב עירוני ועוד.

בשנת 2010 נוסף פרק חדש על יישובי המטרופולין של ירושלים ובעתיד יתפרסם שנתון נפרד ליישובי המטרופולין.

בשיתוף עיריית ירושלים, הרשות לפיתוח ירושלים

יו"ר ועדת ההיגוי: פרופ' משה סיקרון

צוות השנתון: ד"ר מאיה חושן, איתן בלואר, יאיר אסף-שפירא, ענבל דורון ומיכל קורח
עורך גרפי: יאיר אסף-שפירא

על נתוניך ירושלים

פרסום משלים לשנתון הסטטיסטי לירושלים הבודק ומנתח את המצב הקיים בירושלים ובוחר את מגמות השינוי וההתפתחות בעיר לאורך השנים.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, מיכל קורח

עיבוד לנתוני מפקד האוכלוסין

נתוני מפקד האוכלוסין שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בדצמבר 2008 מספקים תשתית נתונים מקיפה ועדכנית. נתוני המפקד מאפשרים הצגה מורכבת ורחבה של העיר בהשוואה לכלל הארץ ולערים אחרות.

מטרתו של מחקר זה היא לבצע עיבוד של נתוני המפקד לשם בניית פרופיל עדכני של העיר וכבסיס לפיתוח אינדיקטורים לבחינת מצב העיר. זאת, תוך מתן תשומת לב מיוחדת לדגשי ראש העיר בנושאים: צעירים, תעסוקה והכנסה, השכלה ודיור.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, יאיר אסף-שפירא, איתן בלואר

תכנית אב למבנים לשירותי קהילה – שלבים ב' ו-ג'

ירושלים, הגדולה בערי ישראל, מאופיינת בפסיפס אנושי מגוון וקהילות השונות זו מזו בדתן, בתרבותן ובמעמדן החברתי-כלכלי. מורכבות האוכלוסייה יוצרת מגוון רחב של צרכים בתחומים עליהם אחראי המינהל לשירותי קהילה בעיריית ירושלים. כדי לתת מענה הולם לצרכים הרבים והמגוונים של הקהילה היום ובעתיד הזמין המינהל לשירותי קהילה תכנית אב בנושא.

המחקר בוחן את המצב הקיים ואת המחסור במבנים ובשטחי קרקע האמורים לענות על הצרכים בעתיד.

בשיתוף עיריית ירושלים

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, ישראל קמחי, מיכל קורח, יאיר אסף-שפירא

כרטסת שימור אתרים

עד היום הוכנו לירושלים שתי רשימות שימור כלליות. לעיתים הן לא מצליחות להגן על המבנים מפני פגיעה או הריסה. מטרת הפרויקט היא ליצור רשימת שימור מקיפה, עדכנית, וממוחשבת לעיר ירושלים שתהפוך לרשימה סטוטורית.

צוות המכון נבחר לבצע עדכון של המבנים לשימור בשכונות מאה שערים, זיכרון משה, אחווה ויגיע כפיים.

המזמין: עיריית ירושלים

צוות המחקר: ישראל קמחי, יאיר אסף-שפירא, אביאל ילינק

ירושלים והעם היהודי

ירושלים היא בירתו ההיסטורית והרוחנית של העם היהודי, היא מושא תפילותיו ומקום עלייה לרגל במשך אלפי שנים. גם היום מהווה ירושלים מרכז עבור העם היהודי.

המכון מעוניין לפתח מחקרי מדיניות שיעסקו בקשר בין ירושלים ובין העם היהודי ויבחנו כיצד קשר זה יכול לתרום לחיזוק ירושלים העיר, להעצים את תפקידה של העיר כתורמת לחיזוק הזהות היהודית של יהודים ברחבי העולם ולתרום לקשר בין יהודים לירושלים בפרט ולישראל בכלל.

ירושלים עיר שלוש הדתות

מטרת המחקר להציע דרכים וכלים לחיזוק מעמדה של ירושלים כ"עיר עולם" באמצעות ניצול המשאב העיקרי המייחד אותה מכל עיר אחרת – קדושתה לשלוש הדתות המונותאיסטיות וההיסטוריה העשירה והייחודית שלה.

המחקר יציע דרכים לחיזוק זיקת הדתות אל העיר והפיכת העיר למוקד עולמי של עלייה לרגל תוך חיפוש דרכים למיתון מתחים בין הקבוצות והדתות השונות.

צוות המחקר: ד"ר אמנון רמון, פרופ' יצחק רייטר

מדיניות ישראל כלפי הכנסיות והקהילות הנוצריות והזיקה הנוצרית לירושלים

ממחקר שנערך בשנים האחרונות במכון ירושלים לחקר ישראל עולה שישנם קשיים ובעיות רבות בטיפול הישראלי בנושא הנוצרי. חלוקת האחריות בין הגורמים השונים המטפלים בכנסיות ובקהילות הנוצריות בארץ לא ברורה ומשום כך נושאים רבים נופלים "בין הכיסאות". למרות החשיבות והתהודה הרבה לה זוכה ירושלים בעיני העולם הנוצרי, ולמרות ההשפעה הרבה של מנהיגי הכנסיות על מקבלי ההחלטות ועל דעת הקהל העולמית, נדחק נושא חשוב ורגיש זה לתחתית סולם העדיפויות של הממשל הישראלי. על פי רוב הוא עולה לכותרות רק סביב אירועים מיוחדים כמו סכסוכים אלימים בכנסיית הקבר או ביקור האפיפיור. לעיתים מכשולים בירוקרטיים ומשפטיים מכשילים כל יוזמה או פעולה למען הכנסיות והקהילות הנוצריות המקומיות בשל החשש לקבוע תקדים שישפיע בצורה זו או אחרת על הצד המוסלמי או על הצד היהודי.

מטרת המחקר לגבש מדיניות עירונית וממשלתית טובה ונכונה יותר בנושא הנוצרי הן לגבי ירושלים (כולל נושא התיירות והצליינות) והן לגבי הקהילות הערביות-נוצריות בגליל.

בשיתוף המרכז ירושלים ליחסי יהודים ונוצרים

צוות המחקר: ד"ר אמנון רמון, אביאל ילינק

אדריכלות בירושלים – מרכז העיר

ספר העוסק בתולדות ובהתפתחות מרכז העיר ירושלים בנושאים הבאים: היסטוריים, אורבניים, ארכיטקטוניים, סביבתיים, חברתיים ועדתיים. המחקר יתאר את תהליך ההתפתחות ההיסטורית-אורבנית-ארכיטקטונית של מרכז העיר, ינתח תהליכים אלה ויסיק מסקנות לגבי דרכי הפעולה המומלצות להתחדשות האורבנית של מרכז העיר.

הספר יתפרסם במתכונת דומה לזו של הספר "המושבה הגרמנית ורחוב עמק רפאים" והספר "רחוב יפו – ביוגרפיה של מקום, סיפורה של עיר" ויכלול מאות צילומים, איורים, רישומים ומפות.

בשיתוף קרן קשת, קרן ברכה, הרשות לפיתוח ירושלים

חוקר: דוד קרויאנקר

מחקרי הערכה

מדע בקצות האצבעות

מחקר הערכה מעצבת ומסכמת לתכנית לימודים ייחודית בפיסיקה לחטיבות ביניים שבה שותפים לתכנון ולביצוע מוזיאון המדע בירושלים וארגון נוער שוחר מדע באוניברסיטה העברית.

בשיתוף הקרן לירושלים

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, אפרת סער

מועד סיום: סוף 2011

קידום בריאות נשים בגיל השלישי

מחקר הערכה מעצב ומסכם לפרויקט בריאות בקהילה שמטרתו קידום בריאות נשים בגיל השלישי (אוכלוסיית יעד של בנות 65 ומעלה) מבחינה פיזית, נפשית וחברתית בשכונות גוננים (קטמון א-ו, ח-ט) ופת.

את הפרויקט יזם המרכז לבריאות האישה של הדסה על שם פטרישיה וראסל פלישמן. שותפים לפרויקט: המרכז לבריאות האישה של הדסה, אשל (האגודה לתכנון ולפיתוח שירותים למען הזקן בישראל, מיסודו של ג'וינט ישראל), המחלקה לגיל השלישי במינהל תרבות חברה ופנאי בעיריית ירושלים וקרן מורשה.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, מיכל קורח

בתי ספר ירוקים

מחקר הערכה לפרויקט שמטרתו להטמיע בבתי ספר בירושלים את נושא מיחזור המים כחלק מחינוך סביבתי כולל.

הפרויקט ביוזמת קרן לירושלים, בשיתוף מנח"י, הרשת הירוקה וגורמים נוספים.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, מיכל קורח

מחקרי המרכז לניהול ויישוב סכסוכים

צוות חשיבה: ירושלים בין ניהול הסכסוך ליישוב הסכסוך

החל משנת 1993 עוסק צוות חוקרים במכון ירושלים לחקר ישראל בחשיבה על העתיד המדיני של ירושלים. מטרת הצוות בשנים הקרובות הן להביא בפני קובעי המדיניות מידע אמין ועכשווי על המגמות הדמוגרפיות, החברתיות והפוליטיות בירושלים, לגבש חלופות לניהול העיר באין הסדר מדיני וחלופות להסדר עתידי.

עבודת הצוות עוסקת במגוון נושאים: ניתוח המציאות המורכבת בירושלים והמגמות הנוכחיות, מיפוי העמדות והאינטרסים של הצדדים, לימוד הלקחים ממשאים ומתנים קודמים ובחינת חלופות להסדרי ביניים והסדרי קבע. כוונת הצוות היא להוציא לאור בשנה הקרובה שורה של מסמכים לקובעי מדיניות בנושאים הבאים: מזרח ירושלים לקראת מצב נפיץ? המשמעות של הכרה בין-לאומית במדינה פלסטינית שבירתה מזרח ירושלים; מעברים, ריבונות וגבולות בהסדר העתידי; הסדרי ביניים והסדרי קבע בירושלים ועוד.

מרכז הצוות: ד"ר אמנון רמון

חברי הצוות: אורה אחימאיר, פרופ' יעקב בר-סימן-טוב, תא"ל (מיל') אודי דקל, פרופ' משה הירש, דן הלפרין, ד"ר מאיה חושן, אביאל ילינק, ליאור להרס, פרופ' רות לפידות, ד"ר רובי סייבל, ישראל קמחי, מאיר קראוס, רוני שקד, ד"ר עמנואל שרון, אל"מ (מיל) דני תרזה.

צוות חשיבה: היחסים בין המיעוט הערבי והרוב היהודי בישראל

סוגיית היחסים בין המיעוט הערבי לבין הרוב היהודי במדינת ישראל נמצאת על סדר היום הלאומי. מטרת הפרויקט לגבש מודל חדש ליחסי יהודים-ערבים במדינה. כותרתו "מהשתייכות מנוכרת לאזרחות משותפת". צוות חשיבה בין-תחומי שכולל עשרה מומחים הכין נייר מדיניות המציע תפיסה חדשה לגבי מעמדם של האזרחים הערבים במדינה. במסמך זה מספר חידושים המתייחסים לסוגיות הבאות: המעמד החוקתי של קבוצת המיעוט, אזרחות משותפת, זכויות וחובות, ייצוג הולם, הגדרת "מדינה יהודית", שיתוף בממשלה ושירות אזרחי.

בשיתוף קרן נאמן

ראש הצוות: ד"ר יצחק רייטר

צוות החשיבה: ד"ר שרה אוסצקי-לזר, פרופ' יעקב בר-סימן-טוב, ד"ר אביגיל יעקובסון, ד"ר אלכס יעקובסון ד"ר הלל כהן, ד"ר אפרים לביא, ד"ר קובי מיכאל, דן פתיר פרופ' פרנסס רדאי

מרכזת הצוות: גלית חזן

סכסוכים במקומות הקדושים

מקומות קדושים הם מוקד לביטוי אמונתי ולפולחן. בסביבה של סכסוך אתני, לאומי או בינלאומי, הם הופכים לעתים גם זירה למאבק ומקור לעימות זהותי ולגיוס פוליטי. סכסוכים על מקומות קדושים מתאפיינים במימדים מורכבים וייחודיים ומהווים, במקרים רבים, אבן נגף משמעותי במו"מ לשלום ולכן הם מצריכים התייחסות נפרדת והתמודדות מיוחדת. מטרת מחקר זה היא לבדוק מה מוביל להתעוררות של סכסוכים אלימים על מקומות קדושים ולזהות, במבט השוואתי, מהן הדרכים להפחתת אלימות ולפתרון של סכסוכים מסוג זה. צוות המחקר כולל חוקרים ישראלים ופלסטינים והוא מתאפיין בגישה בין-תחומית המשלבת ראייה תיאורטית בתחומים שונים וביניהם גיאוגרפיה של קדושה, יישוב סכסוכים (כולל היסטוריה ופוליטיקה) ונוף אורבני. המחקר יעסוק בסכסוך הישראלי-פלסטיני בהקשר של סכסוכים במקומות הקדושים ובמקביל יערך מחקר השוואתי אודות סכסוכים באסיה ובאירופה.

צוות המחקר: ד"ר יצחק רייטר, פרופ' ראסם חמאייסי, גלית חזן, ליאור להרס

לגיטימציה למדיניות של שלום עם הפלסטינים

הצורך בלגיטימציה למדיניות של שלום נובע מהמעבר החד והדרמטי מסכסוך לשלום, מעבר הכרוך בצורך לשנות עמדות, להתמודד עם אי-וודאות ונטילת סיכונים ועם מורכבות ערכית הכרוכה בויתורים מוחשיים ולא מוחשיים למען השלום. הניסיון המצטבר בתהליך השלום מאז תהליך השלום עם מצרים, תהליך אוסלו ותכנית ההתנתקות יש בו כדי להאיר את מרכזיותה של הסוגיה.

חשיבות סוגיות אלו עולה במיוחד כשאין הסכמה פוליטית וציבורית לעצם המעבר ממלחמה לשלום ובעיקר לעלויות הכרוכות בויתורים הנדרשים לצורך השגת שלום. מחקר זה יבחן את מרכזיותה של השגת לגיטימציה פוליטית וציבורית לתהליך שלום עם הפלסטינים הכרוך בויתור על שטחים, הורדת יישובים ופינוי מתנחלים.

המחקר יבחן את הלגיטימציה הנדרשת, בקרב ציבורים שונים, הקשיים הכרוכים בהשגתה, כמו גם את התנאים והאסטרטגיות הנדרשים לכך.

ראש הצוות: פרופ' יעקב בר-סימן-טוב

אי-ודאות ונטילת סיכונים בתהליך שלום ישראלי-פלסטיני

מחקר זה גורס, כי המעבר מסכסוך לשלום מציב בפני מעצבי המדיניות והציבור בעיות מורכבות, המקשות על תהליך קבלת ההחלטות. אף שמקצת הבעיות האלה מתגלות גם במצבים אחרים, כמו משבר ומלחמה, הרי שבמעבר מסכסוך לשלום, כלומר בתהליך של עיצוב וביצוע של מדיניות של שלום, יש להן בולטות מיוחדת. סוגיות האי-ודאות ונטילת סיכונים בתהליך שלום הן מן הקשות ביותר. המקורות לאי-הודאות קשורות ביסודן בהעדר מידע אמין ומספק באשר לתנאי המעבר ובעיקר באשר להסתברות שתהליך השלום יתפתח בכיוון הרצוי. אף שאין אפשרות לפתור את סוגיית האי-ודאות ניתן לצמצמה במידה מסוימת אולם במצב זה מתבקשים מעצבי המדיניות ליטול סיכונים כדי לקדם את התהליך. משקעי הסכסוך, אי האמון, כישלון תהליך אוסלו והעימות האלים בעקבותיו הגבירו את הספקות בישראל באשר ליישוב הסכסוך ולנכונות ליטול סיכונים בתנאים אלו. מחקר זה יבחן את סוגיות האי-ודאות ונטילת סיכונים הכרוכים בתהליך ויציע דרכי התמודדות עימן.

ראש הצוות: פרופ' יעקב בר-סימן-טוב

מחקרי המרכז למדיניות סביבתית

תחזית קיימות לישראל 2030

פרויקט "תחזית קיימות לישראל 2030" שם לו למטרה ליצור מסגרת למדיניות סביבתית ארוכת טווח לישראל – מעין מפת דרכים לקיימות על בסיס מידע של מדדי קיימות. הרציונל שבבסיסו של הפרויקט הוא כי על קובעי המדיניות להיות מודעים היטב לתהליכים שעשויים להתרחש, להכיר את הנתיבים בהם יש להוביל את המדיניות ולאתר את הנתיבים מהם יש להימנע, וכן לזהות נקודות קריטיות המחייבות התערבות על מנת לנצל הזדמנויות ולמזער סיכונים ואף להימנע ממשבר.

התוצר של הפרויקט יהיה מסמך מדיניות המיועד לקובעי מדיניות, בעיקר הממשלה, אך יהיה רלוונטי גם עבור מקבלי החלטות בדרגים שונים, למובילי דעת קהל ולארגונים המשפיעים עליהם. מסמך זה יהיה שלב ראשון בתהליך מתמשך, ויתעדכן על בסיס קבוע.

הפרויקט מורכב מחמישה נדבכים: (1) בסיס מידע של מדדים לקיימות; (2) בסיס מידע של חוות-דעת מומחים; (3) בניית תסריטים: יצירת תסריטים למצב הסביבה בישראל 2030; (4) בניית חבילות כלי מדיניות, קידום מתודולוגיה לבניית חבילות מדיניות ושילובן במדיניות הסביבתית בישראל; (5) תחזית קיימות לישראל 2030 (Sustainability Outlook 2030) – שלב אינטגרציה של כל השלבים שלעיל ליצירת מבט אסטרטגי של קיימות לישראל בשנת 2030.

פרויקט משותף של המרכז למדיניות סביבתית, המשרד להגנת הסביבה וקרן פילנתרופית **צוות המחקר**: ולרי ברכיה, מנהלת המרכז למדיניות סביבתית; גלית כהן, סמנכ"לית בכירה לתכנון ופתוח בר-קיימא, המשרד להגנת הסביבה; פרופ' שלמה חסון; פרופ' ערן פייטלסון; פרופ' אוריאל ספריאל; ד"ר אילון שוורץ; ד"ר שרית בן-שמחון; עמית יגור-קרול וד"ר משה ינאי, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומומחים נוספים.

קיימות אתמול, היום ומחר

נושא המדדים תופס תאוצה בשנים האחרונות לאור דרישות ה-OECD לקבלת דיווחים שנתיים על מצב הסביבה ולביסוס מדיניות סביבתית עתידית. המרכז למדיניות סביבתית מתמחה בתחום וביצע מספר מחקרים בנושא (אינדיקטורים לפיתוח בר-

קיימא בישראל – שלב א', אינדיקטורים לפיתוח בר-קיימא בישראל – שלב ב', קיימות רשותית מנוהלת).

פרויקט זה הוא המשכו של שלב ב', בו נותחו 10 אינדיקטורים. במסגרת שלב ג' המהווה שלב ראשון של "תחזית קיימות לישראל 2030" ינותחו 13-15 אינדיקטורים נוספים (חלקם נותחו בשלב ב' ויעודכנו וחלקם חדשים) תוך השוואה בינלאומית למדינות ה-OECD. הניתוח יתמקד במגמות המסתמנות בישראל (1990-2010-2030) ובהשוואה למדינות ה-OECD ויהווה תשתית ידע לעריכת דוח מצב הסביבה בישראל ולהכנת התחזית הסביבתית לישראל לשנת 2030.

צוות המחקר: ד"ר עמיר אידלמן, יעל יבין

דיפלומטיה סביבתית – סוגיות סביבתיות במשאים ומתנים שנערכו בין ישראל למדינות האזור

מראשית שנות ה-90 התקיימו מספר משאים ומתנים בנושאים סביבתיים בין ישראל לבין מדינות האזור. מטרת מחקר זה היא ללמוד מניסיון העבר ולהפיק תובנות לניהול טוב יותר של משאים ומתנים עתידיים בתחומי הסביבה. הכוונה לסייע לאנשי המקצוע לזהות מראש, ככל שניתן, את המכשולים והחסמים, הקשיים וההזדמנויות להתקדם ולהגיע להישגים טובים יותר – הן סביבתיים והן דיפלומטיים.

במסגרת המחקר יתועדו 10 מקרי בוחן (case studies) של משאים ומתנים שהתנהלו בתחום הסביבתי.

חוקרת: אורי לבנה

עשיית שלום סביבתית – סקירת ספרות

הקשר בין נושאי סביבה, יישוב סכסוכים ושלום נמצא בסדר היום הבינלאומי למעלה משני עשורים. סקירת הספרות תתמקד בתפיסת ה-Environmental Peacemaking המניחה כי לסביבה איכויות מובנות המתאימות לתפקיד של יישוב סכסוכים, וכי היא עצמה עשויה להיות מקור להפחתת עוצמתו של סכסוך וחלק מתהליך יישובו. בנוסף תציע הסקירה כיצד תפיסה זו יכולה לתרום ולסייע ליישוב סכסוכים בדרכי שלום.

חוקרת: שחר שדה

הטמעת שיקולים סביבתיים בתהליך קבלת החלטות – הדגמה על מוסדות התכנון בישראל

המחקר יבחן את המקורות לשינויים וחידושים בהליך עיצוב מדיניות סביבתית ויישומה במוסדות התכנון בישראל ויעמוד על יחסי הגומלין בין הגורמים עצמם ובין הטמעת השינויים בתהליך קבלת ההחלטות ובעיצוב המדיניות, זאת באמצעות ניתוח חמישה מקרי מבחן [תחנת הכוח בחדרה, המרינה בהרצליה, כלובי הדגים באילת, כביש חוצה ישראל, האנטנה בצורן], ובחינת האפקטיביות של פעילות מוסדות התכנון על פי המדדים של: תועלת סביבתית, עקביות, רמת ידע, שילוב ויישום.

המחקר נועד לסייע להיערכות מוסדית לחדשנות במשילות ולספק כלים לארגונים סביבתיים כיצד ליצור שינויים מוסדיים בצורה אפקטיבית.

צוות המחקר: פרופ' דברה שמואלי, בני פירסט
ייעוץ וליווי: פרופ' ערן פייטלסון

יעילות השימוש בכלי המשפט הפרטי והמנהלי למיצוי החבות הסביבתית של גורמי מטרד

המחקר יבחן את המנגנונים במשפט הפרטי והמנהלי בישראל לעידוד חבות סביבתית של גורמים ממשלתיים, ציבוריים ופרטיים תוך השוואתם למודלים הקיימים בעולם וכן להמלצות ארגון ה-OECD. כמו כן תיבחן מידת השימוש והיישום של מנגנוני חבות בישראל, תוך ניתוח החסמים הניצבים בפני הפרט המבקש לעשות שימוש בכלים, הן להטלת חבות על גורמים פרטיים והן להטלת חבות על גורמים שלטוניים.

צוות המחקר: ד"ר אור קרסין, ד"ר ענת נתן

שינוי מאזן המים כאמצעי להתמודדות עם בעיות ים המלח: הערכת פתרונות אפשריים

'מובל ימים' הוא פרויקט שזים הבנק העולמי כפרויקט שלום בין ישראל לירדן שמטרתו לפתור את בעיית ירידת מפלסו של ים המלח.

בהמשך למסמך מדיניות ים המלח יבחן צוות חוקרים בין-תחומי (גיאולוגיה-אקולוגיה-הידרולוגיה-כלכלה) את המשמעויות הנגזרות מפרויקט הקמת 'מובל ימים' מים סוף

לים המלח ויתייחס גם לאינטרסים הישראליים בדגש על האינטרסים הכלכליים. מטרת המחקר לבחון חלופות נוספות למובל להשגת יעדי הפרויקט.

המחקר מלווה על-ידי ועדת היגוי, הכוללת בין השאר מומחים, נציגי ממשלה ונציגי ארגונים סביבתיים.

בשיתוף מפעלי ים המלח

צוות המחקר: ד"ר עמוס ביין, ד"ר עמיר אידלמן, פרופ' עמיצור ברק, רן חקלאי, פרופ' עזרא סדן, גבי שחם, אלי רוז

מחקרי מדיניות חדשנות וצמיחה

מדיניות מחקר ופיתוח ממוקדת – פרויקט של האיחוד האירופי (TARGET)

מדינות רבות משקיעות משאבים אדירים במחקר ופיתוח. מדינת ישראל נמצאת במקום הראשון בשיעור ההשקעה במו"פ ביחס לתל"ג, אך הניסיון המצטבר בעולם מראה כי השקעות אלה אינן תוצר של הליך מושכל וממוקד, המבוסס על מדיניות ברורה, ולפיכך הן אינן מממשות את מלוא הפוטנציאל ואינן יעילות דיין.

מטרת המחקר היא ליצור מודל לאומי לבחירת מוקד השקעה במחקר ופיתוח. צוות המכון שותף במחקר בינלאומי זה הנערך בשיתוף פעולה עם חמש מדינות נוספות: צרפת, סקוטלנד, ליטא, סלובניה וגליציה (ספרד). הצוות מתמקד בחקר ההשקעה של ישראל במחקר ופיתוח בביוטכנולוגיה.

צוות המחקר: ד"ר דן קאופמן, עוז גורה
ועדת היגוי: ד"ר עמנואל שרון, ד"ר קובי מצר

מחקר להערכת תכניות לעידוד שיתופי פעולה בינלאומיים במו"פ

המחקר נועד לבחון את הערך המוסף של תכניות לעידוד שיתופי פעולה בינלאומיים במחקר ופיתוח תעשייתי. במסגרתו נבחנים, בין היתר, יעדי המדינה בהצטרפות לתכניות שיתופי הפעולה, נבחנות הציפיות של החברות הישראליות המשתתפות בתכניות אלו והחסמים העומדים בפניהן, הרווחים הטכנולוגיים והעסקיים שהחברות מפקות מהשתתפותן בתכניות ותרומתן לביצועים העסקיים של החברות ולתעסוקה.

בסופו של המחקר יוסקו מסקנות ויוגשו המלצות מדיניות לקידום התכניות ושיפורן לצורך מינוף משמעותי יותר של הפוטנציאל העסקי שלהן.

בשיתוף האיחוד האירופי, משרד התמ"ת, המדען הראשי, מכון הייצוא ומתימו"פ.

צוות המחקר: ד"ר דן קאופמן, יעל מרום

צוות חשיבה: החרדים בירושלים ובישראל

סוגיית שילובם של החרדים בחברה הישראלית נמצאת על סדר היום הלאומי. בשנת 2009 פרסם מכון ירושלים מחקר בשם "חרדים לעתידם" שבחן את עמדותיו של הציבור החרדי ביחס לרכישת השכלה אקדמית וזיהה את החסמים המרכזיים העומדים בפניו בהשתלבות במסלולי לימודים אקדמיים שונים. המלצות המחקר נתקבלו על ידי ממשלת ישראל אשר יזמה פרויקט מלגות לעידוד רכישת השכלה גבוהה בקרב הציבור החרדי ובמסגרתו חולקו עד עתה מאות רבות של מלגות.

מחקר ההמשך יבחן סוגיות שונות הקשורות לתהליך ההשתלבות של החרדים בעלי השכלה הגבוהה (ובכלל זה השכלה על-תיכונית מקצועית) בשוק העבודה, לאתר את החסמים הרלוונטיים דוגמת: חסמים חברתיים של החרדים או של המעסיקים, חסמים הנוגעים לזמינות מקומות תעסוקה, חסמים הקשורים לסוגי ההכשרות הניתנות לחרדים וכן לאיכות ההכשרה וכו' ולהציג מסגרת מדיניות לטיפול באותם חסמים. מחקר זה יכול היבטים כמותיים ואיכותניים תוך ראיון מספר רב של חרדים שהשתלבו בשוק העבודה.

צוות חשיבה: ד"ר יעקב לופו, פרופ' יוסף שלהב, בצלאל כהן, לי כהנר, דני גוטליב, רועי פולקמן, עדינה בר-שלום, יוסי דויטש, יצחק פינדרוס.
מרכזי הצוות: ד"ר דן קאופמן, רעות מרציאנו.

ECO-STEP Project

(Strategic Targeting of Eco-innovation Policy)

פרויקט ECO-STEP עתיד לצאת לדרך כחלק מתכנית המסגרת השביעית של האיחוד האירופי (FP7). מטרתו לנסח מסגרת מחשבה שיטתית בנוגע למדיניות ממשלתית הנדרשת לצורך קידום חדשנות סביבתית (eco-innovation). המחקר יתמקד בשלושת תחומי המדיניות הבאים: רכש ציבורי ירוק, מדיניות פסולת וזיהום ומדיניות שיתופי פעולה בינלאומיים, השקעות ומסחר. אתגר זה דורש לימוד ועבודה משותפת של גורמים שונים ברחבי העולם ויצירת רשת קשרים והחלפה שוטפת של מידע. פרויקט ECO-STEP יהיה מבוסס על המסקנות העולות מתוך פרויקט TARGET ויספק מפת דרכים שתפקידה לזהות את דמויות המפתח בתחומים השונים, לייצר ביניהם רשת של שיתופי פעולה ולסייע לקובעי מדיניות בקידום חדשנות סביבתית. הפרויקט בנוי על קונסורציום הכולל שישה גופים (הן רשויות ציבוריות והן מכוני מחקר ואקדמיה) מחמש מדינות שונות:

אנגליה, ספרד, סלובניה, סקוטלנד וישראל. המרכז למדיניות חדשנות וצמיחה מרכז את הפרויקט יחד עם המרכז למדיניות סביבתית מטעם המשרד להגנת הסביבה.

בשיתוף האיחוד האירופי והמשרד להגנת הסביבה

צוות המחקר: ד"ר דן קאופמן, ולרי ברכיה, יעל מרום ורעות מרציאנו

כלכלת ירושלים

מטרת הפרויקט ליצור מאגר של תבחינים כלכליים להערכת הפעילות הכלכלית בירושלים ובמרחב אשר יאפשרו לבחון שינויים לאורך זמן. על התבחינים להיבנות באופן שיוכלו להיות כלי יעיל לקביעת וניתוח מדיניות כלכלית-אזורית. תבחינים אלו ייבחנו אחת לחציון. במקביל יש לבצע שורה של עבודות איכותניות/כמותיות אשר יצורפו כנספח לכל אחד מהדוחות החציוניים (נושא אחד או שניים בכל דוח). עבודות אלו יתייחסו לנושאים כלכליים רחבים, ישירים ובלתי ישירים, דוגמת סוגיות הנוגעות ל: תעסוקת חרדים, הקשר שבין תרבות וכלכלה, הערכת תכניות ומרכזים לתעסוקה, ניתוח סוגיות בכלכלת המגזר הערבי וכד'. עבודות אלו יהיו "קצרות" במהותן ומטרתן העיקרית תהיה לספק בסיס נתונים אמין לדיון ולקביעת הצורך במחקרי עומק בנושא.

צוות המחקר: ד"ר דן קאופמן, עוז גורה, יעל מרום, רעות מרציאנו